

УДК 658.012

Олійник Л.В., к.е.н., доцент кафедри регіональної економіки та економічної теорії Донецького національного університету ім. Василя Стуса

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглядається проблема досягнення фінансової стабільності підприємства. Визначено сутність даного поняття. З'ясовано, що в якості економічної категорії фінансова стабільність визначається сукупністю економічних відносин. Встановлено, що в період кризових явищ підприємство може досягати фінансової стабільності шляхом ліквідації поточної неплатоспроможності підприємства; відновлення фінансової стійкості (фінансової рівноваги у короткостроковому періоді); забезпечення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді. Запропоновано використання фінансового планування для забезпечення фінансової стабільності підприємства. Останнє дозволяє забезпечити ресурсами виконання прогнозованих обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створювати передумови для отримання чистого прибутку в розмірі, достатньому для самокупності та самофінансування. Виділені заходи, що дозволяють досягти фінансової стабільності підприємства на основі використання елементів сучасного менеджменту, своєчасної реакції на зміни зовнішнього середовища та стратегічного бачення майбутнього стану підприємства.

Ключові слова: фінансова стабільність, рівновага, стійкість, фінансове планування, стратегія.

Рис.2, Літ.10

Олейник Л.В.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассматривается проблема достижения финансовой стабильности предприятия. Определена сущность данного понятия. Установлено, что в качестве экономической категории финансовая стабильность определяется совокупностью экономических отношений. Установлено, что в период кризисных явлений предприятие может достигать финансовой стабильности путем ликвидации текущей неплатежеспособности предприятия; восстановление финансовой устойчивости (финансового равновесия в краткосрочном периоде) обеспечение финансового равновесия в долгосрочном периоде. Предложено использование финансового планирования для обеспечения финансовой стабильности предприятия. Последнее позволяет обеспечить ресурсами выполнение прогнозируемых объемов операционной и инвестиционной деятельности на основе финансовой устойчивости, создавать предпосылки для получения чистой прибыли в размере, достаточном для самокупаемости и самофинансирования. Выделенные меры, позволяющие достичь финансовой стабильности предприятия на основе использования элементов современного менеджмента, своевременной реакции на изменения внешней среды и стратегического видения будущего состояния предприятия.

Ключевые слова: финансовая стабильность, равновесие, устойчивость, финансовое планирование, стратегия.

Oliiynyk L.

STRATEGIC DIRECTIONS OF FINANCIAL STABILITY PROVISION OF AN ENTERPRISE

The article deals with the problem of achieving financial stability of an enterprise. The essence of this concept is determined. It is shown that financial stability is determined by the

totality of economic relations as an economic category. It is established that in the period of crisis phenomena, the enterprise can achieve financial stability by eliminating the current insolvency of an enterprise; restoration of financial stability (financial equilibrium in the short term); ensuring long-term financial equilibrium. The use of financial planning for ensuring financial stability of the enterprise is proposed. The last one makes it possible to provide resources for the implementation of projected volumes of operational and investment activity on the basis of financial stability, to create preconditions for obtaining net profit at a level sufficient for self-sufficiency and self-financing. The measures, which allow achieving financial stability of an enterprise, are based on the use of modern management elements, timely response to changes in the external environment and a strategic vision of the future state of the enterprise.

Key words: financial stability, equilibrium, stability, financial planning, strategy.

Постановка проблеми. Сьогодні ключовою умовою сталого економічного розвитку України є забезпечення фінансової стабільності. В умовах високих ризиків кризового періоду зусилля уряду та суб'єктів господарювання зосереджуються на вирішенні поточних проблем. Нові перспективи, які з'являються у період кризових переломів, залишаються неоціненими, що зумовлено є нестачею внутрішніх фінансових ресурсів та труднощами залучення зовнішнього фінансування. Стабілізація ключових параметрів фінансової системи дає можливість здійснити перехід до реалізації стратегічних цілей вітчизняних підприємств, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба забезпечення фінансової стабільності підприємств знайшла відображення в науковій літературі. Цій проблемі присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як В.Н. Глазунов, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька, А.М. Поддєрьогін, В.О. Павловська, А.О. Єпіфанов, В.В. Коваленко, Л.С. Мартюшева, К.В. Орехова, В.І. Міщенко, Н.М. Ушакова та інших. Проте недостатньо розглянутими залишаються складові фінансової стабільності, резерви її забезпечення на підприємствах.

Метою статті є визначення сутності та основних резервів досягнення фінансової стабільності підприємства в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі стабільність розглядається як здатність зберігати певні характеристики та властивості цілком або майже незмінними. Відносно активів (пасивів) підприємства стабільність визначає такий їх стан, що забезпечує постійну платоспроможність [1, с.122]. Вчені [2, с.84] визначають, що стабільність пов'язана з такими поняттями як сталість, стійкість та постійність. Це проявляється в частоті прояву певного явища, рівновазі, безпомилковості, що в цілому забезпечує ефективність функціонування підприємства.

Стабільність – це міцність та надійність цілісної системи, її зв'язків та спроможність навіть при зміні внутрішніх та зовнішніх умов ефективно адаптуватись та підтримувати заданий рівень основних параметрів. Очевидно, що категорію «стабільність» характеризують через категорії «надійність» та «стійкість» і навпаки. Основними характеристиками стабільності є частота прояву певного явища, стійкості – рівновага, надійності – безпомилковість. Надійність, стійкість та стабільність є взаємозалежними категоріями, що спроможні забезпечити ефективність функціонування певного об'єкту [3, с.123-129].

В узагальненому вигляді фінансова стабільність підприємства являє собою комплексну категорію, що характеризує стан, структуру та напрями використання фінансових ресурсів підприємства, здатність його виконувати свої зобов'язання, а також ступінь захищеності капіталу від фінансових ризиків та можливість забезпечувати розширення діяльності без збільшення залежності від зовнішніх джерел фінансування [4, с.29].

Слід вказати на відмінність думок вчених щодо поняття фінансової стабільності [5]:

- українські вчені під фінансовою стабільністю розуміють такий стан активів та пасивів підприємства, яке гарантує йому постійну платоспроможність, характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства, прибутковості фінансової рівноваги протягом тривалого періоду, незважаючи на вплив внутрішніх і зовнішніх факторів;

- російські вчені розглядають фінансову стабільність як стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності, кредитоспроможності, фінансової незалежності, інвестиційної привабливості в умовах припустимого рівня ризику;

- зарубіжні автори фінансову стабільність пов'язують з певними правилами, спрямованими на підтримку рівноваги фінансових структур і уникнення ризиків для інвесторів та кредиторів, і пропонують оцінювати її за допомогою показників, що характеризують різні види співвідношення між власними та позиковими джерелами коштів.

Підсумовуючи думки вчених, слід вказати на виділення ними різних рис, які у своїй сукупності характеризують сутність поняття «фінансова стабільність». До складових фінансової стабільності відносяться фінансова рівновага, ресурсна стійкість, потенційна стійкість, фінансова стійкість [4, с.28]. Її досягнення в різних умовах має певні особливості.

В якості економічної категорії фінансова стабільність визначається сукупністю економічних відносин, що забезпечують умови збереження абсолютної або нормальної фінансової стійкості підприємства при контрольованій фінансовій рівновазі та одночасно спроможність до стійкого економічного зростання при врахуванні найбільш вагомих зовнішніх чинників [6].

Отже, поняття «стійкість» і «стабільність» доцільно розмежовувати: перше необхідно використовувати як моментну характеристику стану досліджуваної системи, оскільки вона відображає міцність стану підприємства на певну дату (момент часу), а поняття «стабільний розвиток» - як характеристику динамічних процесів, процесів руху (зміни) системи за (або на) певний період часу. Іншими словами, термін «стабільність» характеризує сталість стійкості підприємства в кожному момент минулого чи майбутнього періоду [7, с.98].

На сучасному етапі, з урахуванням дії кризових явищ, характерним є зниження ефективності функціонування підприємств, високий рівень зносу основних засобів, дефіцит інвестиційних ресурсів, недостатня ємність внутрішнього ринку, а також інші причини фінансового та організаційно-економічного характеру. Фінансові труднощі, які сьогодні переживає більшість вітчизняних підприємств, пов'язані, в першу чергу, з зовнішніми загальнодержавними проблемами. Серед них недосконалість законодавчої бази, нестабільність політичної ситуації, неплатежі, «спад» виробництва тощо [8, с.99-102].

Зовнішні проблеми доповнюються внутрішніми, такими як неефективне використання коштів, неефективний маркетинг, виробничий менеджмент, незбалансованість фінансових потоків тощо. У своїй сукупності дані фактори викликають потребу в постійному проведенні оцінки фінансового стану підприємства. Це необхідно для того, щоб на ранньому етапі діагностувати кризовий розвиток та розробити відповідні захисні механізми стабілізації фінансового стану залежно від виявлених факторів впливу [9, с.239-242].

В період кризових явищ підприємство може досягати фінансової стабільності, дотримуючись такої послідовності дій [5]:

- 1) ліквідація поточної неплатоспроможності підприємства;
- 2) відновлення фінансової стійкості (фінансової рівноваги у короткостроковому періоді);
- 3) забезпечення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді.

Слід зазначити, що загрози та ризики фінансової стабільності на макрорівні проектуються і на мікрорівень. Сьогодні існує низка ризиків дестабілізації. Зокрема інфляційні процеси, знецінення національної валюти, нарощування зовнішньої

заборгованості країни; ресурсні обмеження, стрибки цін, подорожчання паливно-енергетичних ресурсів, зростання тарифів, незахищеність прав власності є суттєвими загрозами.

Забезпечення фінансової стабільності в кризовий період потребує принципово нового підходу до управління фінансовою системою з метою підтримки її збалансованості (збільшення спроможності до акумуляції та ефективного розміщення фінансових ресурсів), підвищення стійкості (зменшення залежності від зовнішніх впливів).

Збалансованість фінансової системи підприємства передбачає приведення у відповідність потреб підприємства у фінансових ресурсах і можливостей їх забезпечити. За таких умов фінансова стійкість повинна забезпечуватись зменшенням зовнішньої залежності підприємства шляхом скорочення фінансування за рахунок запозичень; використання раніше створених резервних фондів, вдосконалення системи управління ризиками тощо. Вагоме значення в даних процесах займає фінансове планування як фактор досягнення фінансової стабільності.

Стратегічний механізм забезпечення фінансової стабільності передбачає низку заходів, спрямованих на підтримку в довгостроковому періоді досягнутої фінансової рівноваги. При цьому ознаками фінансової стабільності підприємства є наступні (рис. 1).

Найважливішою стадією управлінського циклу і елементом управлінської діяльності є аналіз, який служить інструментом для прийняття обґрунтованих і якісних рішень в управлінні фінансовою стабільністю підприємства. Аналіз фінансової стабільності підприємства, виступаючи методом детального дослідження його фінансового стану, виявлення недоліків і резервів підвищення ефективності і прибутковості діяльності, з послідовного опису повинен перетворитися на активний і дієвий інструмент обґрунтування фінансової стратегії управління підприємства і стати засобом активного та оперативного регулювання та координації фінансових процесів.

Рис. 1. Ознаки фінансової стабільності підприємства

В обліково-аналітичній практиці (світовій та вітчизняній) розроблена система методів та показників, що характеризують фінансову стабільність підприємства. Серед них основними прийомами аналізу є наступні (рис. 2).

Основною метою фінансової стратегії є забезпечення підприємства грошовими коштами, яка розглядає питання формування, забезпечення і планування фінансів підприємства, вирішує задачі, що забезпечують фінансову стійкість підприємства в умовах підготовки і ведення стратегічних фінансових операцій.

Вагоме значення в процесі забезпечення фінансової стабільності відіграє планування. Фінансове планування на підприємстві являє собою сукупність взаємопов'язаних процесів, що визначають майбутні потреби у фінансових ресурсах, необхідних для реалізації обраної ринкової стратегії, а також обґрунтування оптимальних напрямків їх залучення. Ефективна реалізація таких процесів базується на показниках виробничо-комерційної діяльності підприємства (обсяг виробництва, прибуток, асортимент товару і послуг, собівартість продукції) [10, с.73]. Розробка фінансових планів на підприємстві повинна здійснюватись на основі ефективної фінансової стратегії.

Центральне місце у фінансовому плануванні відведено моніторингу, що використовується за умови позитивної динаміки показників. В разі виявлення негативних змін доцільним є використання контролінгу з метою визначення кількісного і якісного характеру відхилень, причин і тенденцій цих відхилень. У випадку неможливості мінімізації негативних тенденцій рекомендується повернутись до постановки цілей та визначення завдань.

Таким чином, фінансове планування є одним із засобів для забезпечення фінансової стабільності підприємства. Воно дозволяє забезпечити ресурсами виконання прогнозованих обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створювати передумови для отримання чистого прибутку в розмірі, достатньому для самоокупності та самофінансування.

Аналіз сутності та складових фінансової стабільності підприємства дає змогу сформулювати ефективну теоретико-методологічну основу для оцінювання основних факторів, що впливають на формування фінансової стабільності підприємства, а також дослідження процесу побудови стратегії забезпечення фінансової стабільності підприємства та тактики її впровадження.

Ефективність використання ресурсів і підвищення рівня економічної стійкості підприємства в сучасних економічних умовах значною мірою залежить від наявності, використання й вдосконалення економічного потенціалу підприємства. Однією з особливостей нестійкого функціонування сучасних підприємств є кількісна, якісна та структурна недосконалість економічного потенціалу господарюючих суб'єктів, що зумовлена значними втратами ресурсів у здійсненні реформ і складним фінансовим становищем підприємств. Використання й вдосконалення економічного потенціалу повинно надавати можливість ефективного застосування своїх ресурсів, а значить сприяти поглинанню зовнішніх й внутрішніх дестабілізуючих факторів, що є свідченням фінансової стабільності.

Вищезазначене дозволяє виділити заходи досягнення фінансової стабільності підприємства:

- пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, що дозволить забезпечити мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу;
- впровадження оперативного механізму фінансової стабілізації, спрямованої на зменшення фінансових зобов'язань та збільшення грошових активів, що забезпечують ці зобов'язання, з метою оптимізації ліквідності;
- оптимізації збутової політики за рахунок забезпечення високої якості продукції та встановлення ціни, нижчої за середньогалузеву; розширення ринків збуту;
- реалізація зайвих виробничих і невиробничих фондів, здача їх в оренду, що дозволяє збільшити грошові кошти на рахунку підприємства, як наслідок, підвищити його ліквідність і дозволить залучати довго- і короткострокові позики в банку для фінансування поточної діяльності;

ПРИЙОМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом

вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат

трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів

аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників

порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньо галузевими та середніми показниками

факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник

Рис. 2. Прийоми аналізу фінансової стабільності підприємства

- розробка та виробництво нових видів продукції, що дасть змогу стабілізувати і покращити фінансовий стан підприємства.

Висновки з даного дослідження. Отже, фінансова стабільність – це стійкий стан фінансової системи, що дає змогу забезпечити безперерйне здійснення розрахунків, ефективний розподіл фінансовий ресурсів та можливість управління фінансовими ризиками, а також запас фінансової міцності, що дає змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на підприємство. Досягнення фінансової стабільності підприємства можливе лише за умови використання елементів сучасного менеджменту, своєчасної реакції на зміни зовнішнього середовища та стратегічного бачення майбутнього стану підприємства.

Перспективи подальших досліджень стосуються розробки стратегії забезпечення фінансової стабільності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи / Н.В.Ткаченко // Фінанси України.– 2009. – №6. – С. 104-122.
2. Ареф'єва О.В.Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О.В.Ареф'єва, Д.М. Городинська // Актуальні пробле ми економіки. – 2008. - № 8(86.) – С. 83-90.
3. Романишин М.І. Фінансові кризи та кризові явища як загроза економічній стабільності підприємств / М. І. Романишин // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2010. – № 682. – С. 123–130.
4. Глазунов В.Н. Аналіз фінансового стану підприємства // Фінанси. – 2007. - №2. – С.26-29.
5. Лопатюк Р.І. Теоретичні аспекти інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери / Р.І. Лопатюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/210/1/Teoretychni%20aspekty%20investytsiinoho%20zabezpechennia%20pidpriemstv%20ahrarnoi%20sfery.pdf>
6. Марцин В. С. Планування як основна складова процесу фінансової діяльності / В. С. Білик // Фінансова України. – 2009. - № 4. – С.23
7. Проблеми цінової та фінансової стабільності й інноваційного розвитку в Україні: монографія / [Т. С. Смовженко, О. І. Петрик, Б. І. Пшик та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. Я. Кузнєцової. – К.: УБС НБУ, 2010. – 263 с.
8. Васильчак С.В. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2010. – Випуск 20.15. – С.98-105.
9. Гізатулліна О. М. Фінансова стійкість підприємства: економічна сутність та методика оцінки / О. М. Гізатулліна // Прометей. – 2010. – № 2. – С. 239-244.
10. Телишевська Л.І. Фінансове планування як передумова фінансової стабільності підприємства / Л.І. Телишевська, Н.П. Андрущенко, С.С. Сергєєв // Механізм регулювання економіки. – 2013. - №2. – С. 71-79